

Uudenmaan ELY-keskus

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, lausuntopyyntö: VNS 6/2020 vp Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle - Suomen kestävä kasvun ohjelma

Uudenmaan ELY-keskuksen lausunto Suomen kestävä kasvun ohjelman selonteosta

Taustaa

Uudenmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselta on pyydetty lausuntoa työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle Suomen kestävä kasvun ohjelmasta tehdystä selonteosta. Otamme tässä lausunnossa kantaa ohjelmaan erityisesti työllisyyden ja elinkeinojen näkökulmasta.

Koronaepidemian vaikutukset ovat osuneet Uudellemaalle erityisen voimakkaasti muun muassa väestötiheyden ja kansainvälisen liikenteen vuoksi. Elinkeinorakenne on Uudellamaalla monipuolinen ja siten resilientti. Toisaalta esimerkiksi kulttuuri-, matkailu- ja tapahtuma-ala ovat Uudellamaalla kärsineet huomattavasti. Uudenmaan alueen kehitys vaikuttaa voimakkaasti myös muun Suomen palautumiseen.

Yleisesti ohjelmasta

Ohjelman valmistelussa keskitytään suuriin ja vaikuttaviin kokonaisuuksiin, mitä Uudenmaan ELY-keskus kannattaa. Ohjelmassa on huomioitu hyvin se, että eri toimenpiteet ja kärjet vahvistaisivat toisiaan, kuten esimerkiksi digitalisaation ja TKI-panostusten yhteydet vihreään siirtymään ja energia-teollisuuden murrokseen. Ohjelman toteutuksessa tulisi suosia kunta-, alue- ja hallintorajat ylittäviä hankkeita, joilla voi olla systeemistä pitkän tähtäimen vaikuttavuutta.

Selonteossa EU-rahoituksen ja kansallisen rahoituksen suhde ja kohteet jäävät paikoin epäselväksi. Tukitoimia, hankkeita ja palveluita tulee tarkastella kokonaisuutena niin, että tukipaketilla ei järjestetä päällekkäisiä palveluja nykyisten palvelujen rinnalle.

Työmarkkinoiden kohtaannon parantaminen

TE-palveluiden yritysysteistyö on erittäin tärkeässä roolissa työllisyyden edistämisessä, yritysten kohtaanto- ja rekrytointiongelmien ratkomisessa sekä potentiaalisten kasvavien ja kansainvälistyvien yritysten tunnistamisessa. Tavoitteena on vahvistaa TE-palveluiden aktiivista yritysysteistyötä ja lisätä yritysten kontaktointia. Tähän tarpeeseen vastaa Uudellamaalla ostopalveluhankinta *Yritysten neuvontapalvelu*, minkä puitteissa kontaktointiin vuonna 2020 kymmeniä tuhansia yrityksiä. Palvelun avulla TE-palveluiden yrityspalvelulle saatiin tietoa alueen rekrytointitarpeista ja saatiin auki uusia työ-, työkokeilu- ja oppisopimuspaikkoja. Palvelu jatkuu tulevat vuodet ja on monistettavissa muille alueille.

Kohtaannon parantamiseksi osaamisen kehittämisen palveluiden tulee perustua työnantajien tarpeisiin ja olla joustavia. Tämä vaatii resursointia sekä digitaalisissa että henkilökohtaisissa palveluissa. Ennakointityötä täytyy tehdä myös alueellisesti keskitetyn mallin lisäksi, sillä Suomen työmarkkina-alueet poikkeavat toisistaan.

Nuorten työllisyys

Ohjelman tavoitteena on muun muassa edistää nuorten työllisyyttä. Ohjelma sisältää erittäin kannatettavia tavoitteita, sillä korona-epidemian vaikutukset ovat osuneet erityisen vahvasti nuoriin.

Ohjaamoiden monialaisuuden vahvistaminen nähdään ohjelmassa tärkeänä. Nuorten työllistymishaasteiden ratkaiseminen vaatii myös sote-palveluja. Jokaisessa Ohjaamossa tulisi olla vähintään terveydenhoitaja, mieluiten psykiatrinen terveydenhoitaja. Lisäksi Ohjaamoissa työskentelevillä asiantuntijoilla tulisi olla mahdollisuus riittävään tiedonsaantiin järjestelmistä, joita nykyisellään on monia. Järjestelmien kehittäminen karsisi myös turhaa hallinnollista työtä ja tehostaisi julkista palvelua ohjelman mukaisesti.

Nykyisessä työmarkkinatilanteessa korkeastikin koulutettujen nuorten on vaikea löytää työtä. Nuorten tulisi osata hyödyntää koulutuksessa saamaansa osaamista monipuolisesti työmarkkinoiden tarpeisiin. Siirtymäkohdaksi esimerkiksi koulutuksesta työelämään tulisi järjestää käytännön tukimuotoja ja työnantajia tulisi tukea palkkaamaan tuoreita osaajia.

Maahanmuuttajien potentiaalin hyödyntäminen

Teemaa tulisi tarkastella ohjelmassa laajemmin useampia näkökulmia konkreettisesti huomioiden. Työperusteisen maahanmuuton prosessien nopeuttamista tulisi tarkastella erityisesti eri tahojen yhteistyön ja kokonaisprosessin näkökulmasta. Prosessin lisäksi tulisi vaikuttaa suomalaisen yritysten valmiuteen ja halukkuuteen palkata kansainvälisiä osaajia.

Maahan muuttaneiden osaamista ei vielä hyödynnetä täydellä potentiaallilla, mikä liittyy vahvasti asenteisiin. Lisäksi maahanmuuttajille suunnattujen julkisten digitaalisten palveluiden kielellistämiseen tulisi kiinnittää huomiota rahoituksen kohdentamisessa.

Pohjoismainen työllisyyspalvelumalli vaatii resursseja

Yhtenä kärkitavoitteena ohjelmassa on esitetty aktiivisen työvoimapolitiikan kehittäminen pohjoismaisen työllisyyspalvelumallin mukaiseksi. On erittäin tärkeää, että TE-palvelut resursoidaan henkilöstön puolesta vastaamaan pohjoismaista tasoa. Tarjolla olevista palveluista ja niihin käytetyistä varoista ei saada riittävää hyötyä, mikäli henkilöstöresurssi ei riitä asiakkaiden kontaktointiin ja palveluihin ohjaamiseen. Asiakkaat eivät aina itse pysty hahmottamaan itselleen parhaiten soveltuvia tai tuloksellisimpia palveluja.

Hyivistäkään ohjelmassa esitetyistä palveluista, hankkeista tai tukimuodoista ei saada täyttä hyötyä, jos ohjaustyötä ei ole resursoitu riittävällä tavalla. Tämä koskee niin alle 30-vuotiaita nuoria, +55-vuotiaita kuin työssä olevia, joiden osaaminen on vaarassa vanhentua pitkittyvän työttömyyden tai työmarkkinoiden rakennemuutosten vuoksi.

Osaamisen kehittäminen ja jatkuva oppiminen

Osaamistason nosto ja jatkuva oppiminen ovat erittäin tärkeitä teemoja, joihin panostamisen tarvetta on korostanut covid-19-pandemian vaikutukset työmarkkinoihin. Haasteeseen vastaaminen vaatii ketterää, mutta koherenttia palveluiden kokonaisuutta.

Työelämä vaatii entistä enemmän korkeaa osaamista ja työttömyys tulee jatkossa koskettamaan entistä enemmän matalamman koulutusasteen omaavia henkilöitä. Uudellamaalla on paljon korkeakoulutettuja maahanmuuttajia ja muita kansainvälisiä osaajia. Suurten irtisanomisten takia on myös paljon työttömiä, joilla on opistoasteen tai vanhentunut korkeakoulututkinto ja jotka tarvitsevat muuntokoulutusta.

Yksi ohjelman investointikohteista on jatkuvan oppimisen uudistus. Se sisältää erinomaisia tavoitteita. Ennakointi- ja ohjaustoiminnan kehittämistä tarvitaan. Uudellamaalla onkin jo käynnistetty tavoitteen mukainen työskentely ja olemme rakentamassa alueelle jatkuvan oppimisen toimijoiden verkostoa.

Jatkuvan oppimisen uudistuksessa olisi kuitenkin tärkeää välttää koulutuspalvelukentän sirpaloitumista entisestään ja pohtia ennakointi-, osaamisen kartoitus- ja koulutuspalveluiden kokonaisuutta. Alueilla on paljon tietoa työnantajien tarpeista ja työnhakijoista. Alueellista tietoa ja olemassa olevia palveluita tulisi jatkossakin hyödyntää mahdollisimman tehokkaasti.

Ohjelmaluonnoksen mukaan jatkuvan oppimisen ja työllisyyden palvelukeskus vastaa jatkossa toimenpiteiden koordinaatiosta ja toteuttamisesta. Tehtävä tulee olemaan varsin haastava, sillä erillisrahoituksia ja hankehakuja on jatkuvasti. ELY-keskuksessa on myös vielä epäselvää se, miten paljon palvelukeskus tulee vaikuttamaan työvoimakoulutuksen järjestämiseen alueilla.

Olemassa olevien osaamisen kehittämisen palveluiden yhteensovitus ohjelman kanssa

Jo nyt ELY-keskuksissa toteutetaan palveluja, joilla muunnetaan olemassa olevaa osaamista työelämän uusia tarpeita vastaavaksi. Työttömien määrän kasvu sekä yhä nopeammin muuttuvat osaamistarpeet haastavat paitsi palveluiden järjestäjää, myös palveluntuottajia. Sekä Covid-pandemia ja siihen liittyvät lomautukset ja irtisanomiset, että työllisyyden kuntakokeilut ovat jo synnyttäneet huomattavia lisähankintatarpeita ja tekevät niin myös tulevana vuosina.

Esimerkiksi työvoimakoulutus on ketterä ja vaikuttava työkalu, mikäli on mahdollisuus aktiiviseen vuorovaikutukseen työnantajien kanssa ja sitä kautta koulutuksen oikeaan suuntaamiseen. Osallistavilla ja osaavilla hankintamenettelyillä saadaan parhaat voimat toteuttamaan palvelua. Vaikutavuutta ja palvelun tehokkuutta voidaan lisätä myös henkilökohtaistamalla palvelua ja tunnistamalla aiempi osaaminen. Yksilölliset ratkaisut vaativat riittävät resurssit.

Kansallisesti työllistymisen tukemiseen ja osaamisen kehittämiseen käytetään jo huomattavia summia. Näiden rahojen käytön tuottavuuden varmistamiseksi resurssit tulisi huomioida tilannekohtaisesti. Lisäksi tulisi yhteensovittaa eri rahoituksilla käynnistettävät osaamisen kehittämisen hankkeet ja palvelut.

Kokeileva hankinta

Kokeilevien hankintojen osalta julkisille toimijoille tulisi luoda selkeä ja konkreettinen toimintamalli, jota seuraten, hankintalain puitteissa, kokeilevia hankintoja voitaisiin ja paremmin uskallettaisiin tehdä. Parhaimmillaan kokeilevat ja innovatiiviset hankinnat voivat viedä kehitystä eteenpäin tilanteessa, jossa markkinakysyntää ei vielä ole, mutta tarvetta uudentyyppisille ratkaisuille on. Kokeiluihin liittyy kuitenkin aina epäonnistumisen mahdollisuus. Tämä voi realisoitua konkreettisina negatiivisina seuraamuksina hankinnan tekijälle, siitä huolimatta, että yleinen ilmapiiri kannustaisi kokeiluihin.

TKI-toiminnan tukeminen yhteydessä muihin tukiin

Elvytystoimissa on tärkeää kohdentaa TKI-toiminnan tuki kasvun ja vientimahdollisuuksien suhteen potentiaalisimmille aloille. Tutkimus- ja kehittämismenoja nostetaan ohjelman mukaan nykyisiä rakenteita ja välineitä hyödyntäen, mikä on erittäin kannatettavaa.

TKI-toiminta tai siirtyminen uudelle liiketoiminta-alueelle tai uudistettuihin tuotteisiin edellyttää yritykseltä vahvaa omaa resursointia, vaikka julkistakin tukea olisi saatavilla. Pitkittyneen koronatilanteen vuoksi edellytykset kehittymistä tukeviin panostuksiin voivat nyt olla monilla lupaavillakin yrityksillä heikentyneet. Pääomalainojen kaltaisilla instrumenteilla tulisi varmistaa, että kehittämispotentiaalia omaavilla yrityksillä olisi mahdollisuus päästä kehittämisrahoituksen piiriin, kun koronakriisin vuoksi omaa pääomaa on menetetty ja taloudellinen tilanne on heikentynyt.

Digitalisaation tukeminen

Ohjelmateksti korostaa voimakkaasti yritysten ja ekosysteemien TKI-toimintaa uusien digitaalisten ratkaisujen löytämiseksi. Suomi voi parhaimmillaan saavuttaa ajan kanssa joillain toimialoilla tässä merkittävää tarjontaa. Nopeat hyödyt tulevat kuitenkin digitaalisten ratkaisujen käyttöönotosta eikä kehittämisestä. Korona-viruksen aiheuttama häiriö elinkeinoelämän ja työnteon normaaliin rytmiin on osoittanut, että digitaalisia ratkaisuja on viljalti valmiina ja suoraan käyttöönotettavissa. Yritykset ja organisaatiot ovat selvästi kaivanneet riittäviä motivaatiotekijöitä käyttöönottopäätösten tekemiseen.

Valmiiden tai sovellettavien digitaalisten ratkaisujen käyttöönotto ei varmasti vielä ole kohdannut tarjonnan puutetta, mutta motivaatiotekijät voivat olla ehtymässä. Kestävän kasvun ohjelmassa tulisi nostaa TKI-toiminnan rinnalle keskeisesti digitaalisten ratkaisujen käyttöönottoon liittyvät julkisen sektorin kannusteet ja/tai vaatimukset.

Yksilöiden digitaitojen kehittämiseen liittyvissä toimenpiteissä tulisi erityisesti huomioida heikommassa työmarkkina-asemassa olevat, ne +55 -työnhakijat sekä kotoutujat ja maahanmuuttajat, joilla on osaamisvajetta tällä alueella.

Kansainvälisen kilpailukyvyyn turvaaminen

Yritysten kansainvälinen kilpailukyky on alati testissä ja edellyttää jatkuvaa valppautta. Osa kilpailukyvyistä luodaan pitkäjänteisillä hankkeilla. Ohjelmassa haetaan jälleen kilpailukyvyyn turvaamiseksi keinoja, joiden panokset ovat etupainotteisia ja vaikutukset kaukana: kansainvälisten osaajien houkuttelu, uusien kansainvälistyvien innovatiivisten yritysten löytäminen, viranomais toimien kehittäminen, ekosysteemit jne.

Kilpailukyvyyn turvaamisessa ei voida kuitenkaan sulkea silmiä ajankohtaiselta tilanteelta. Kilpailukykyä ylläpidetään pääasiassa yrityskohtaisilla ratkaisuilla ja pääosa haasteesta ratkaistaankin tarjoamalla ratkaisuja yksittäisten yritysten kilpailukyvyyn parannustoimiin. Tulisi varmistaa, että vahvaa vientipotentiaalia omaavat pk-yritykset eivät jää kv-avustusten ulkopuolelle vain siksi, että koronatilanne on heikentänyt taloudellista tilannetta.

Tukien vaikutuksen arviointi ja kehittämissparraus on tärkeää, jotta elvytysvälineiden hyöty ei jää pelkäksi tekohengitykseksi, vaan tuottaa kasvua myös pandemia-ajan päätyttyä.

Pienten ja keskisuurien yritysten tukeminen vihreän siirtymän saralla

Vihreään siirtymään liittyvissä toimenpiteissä tulisi varmistaa, että merkittävä osa rahoituksesta kohdistuu myös pk-yrityksille: ei niinkään suorana tukena, vaan ohjelmoina, jotka tukevat pk-kentän liiketoimintaa. Hyvänä esimerkkinä onnistuneesta ratkaisusta on kotitalouksille nyt ELY-keskuksesta haettavissa oleva avustus öljylämmityksestä luopumiseen. Avustus generoituu käytännössä täysimääräisesti pk-yritysten liiketoimintaan lisäten kysyntää koronatilanteessa, vahvistaen yritysten taloudellista asemaa ja suunnaten liiketoimintaa ja kuluttajien toimia samalla vihreän siirtymän tavoitteiden suuntaisesti. Vastaavalla logiikalla toimivia ohjelmia tarvitaan lisää. Esim. pientalojen energiatehokkuuden parantamiseen voisi olla samankaltainen tukimuoto, joka heijastuisi laajemmin rakennusalan yritysten toimintaan.

ELY-keskusten resurssit suhteutettava tilanteeseen

Myös ohjelman elvytystoimissa tulee hyödyntää paikallisten toimijoiden, kuten ELY-keskusten, TE-toimistojen ja kuntien olemassa olevaa osaamista ja asiakaskuntaa ja varmistaa riittävät resurssit, jotta toimia saadaan kohdistettua oikein. Ohjelman mukaiset toimet tulee sovittaa alueilla yhteen olemassa olevien palvelujen kanssa, minkä tehokas toteutus vaatii niin ikään resurssia.

ELY-keskusten lisääntynyt verkosto-, ohjaus- ja hankintatehtävä tulisi huomioida myös resurssien osalta. Näin nykyiset alueelliset toimijat pystyisivät osallistumaan tehokkaasti kasvun tukemiseen.

25.1.2021

Kehittämispäällikkö

Henna Koivula

Kehittämispäällikkö

Reino Koho

Jakelu

Eduskunnan työ- ja tasa-arvovaliokunta

Tiedoksi

Uudenmaan TE-toimisto